

Rozhňevaný bílý dějepisec

Vlastimil Vondruška jako zručný řemeslník a populist
Vojtěch BAŽANT, Martin ŠORM

Vlastimil Vondruška vyniká ve výrobě historického skla a čtivých románů. Jeho tvorbou se ĎaS dosud kriticky nezabýval, historické romány nás baví a ze skla pijeme rádi. V posledních letech však tento bývalý etnograf z Národního muzea a Československé akademie věd porušil pravidla hry a začal provozovat něco nebezpečného: nezdráhá se vystupovat jako historik s oprávněním vyjadřovat se kvalifikovaně k dění v současném světě. Jeho hojně provozované analogie mezi minulostí a současností jsou často mylné a vulgární. Zaštiťuje je ale mýtem o svém dějinném poznání, autoritou pramenů a zkušeností. Své názory na problémy současného světa rád prezentuje na besedách a v médiích, souborně je vydal i v knize *Breviář pozitivní anarchie* (MOBA, Brno 2016). Název vysvětluje jako rebelský akt snoubící dodání naděje, zálibu ve středověké kultuře a odpor k autoritám a „ideologiím“. Zatímco na první položku většinou zapomíná, ohlášená nedůvěra k autoritám se paradoxně projevuje hojnými citacemi slavných postav, jimiž svá sdělení systematicky podpírá. Podle Vondrušky by se historik měl místo „ideologií“ přidržovat prostých a objektivních „faktů“. Jinými slovy odmítá teorii a interpretaci a rád by představoval jen nezvratná zjištění. Jenže i on interpretuje a jeho výklad je pevně ideologicky ukotven, jen to nepřiznává: jeho výpovědi vězí v pragmatismu a víře v selský rozum, historickém materialismu a představách o cyklickém a fázovém vývoji kultur, lidovém antiklerikalismu, sexismu a aplikaci *přírodní logiky* na dějiny. Těžištěm jeho výpovědi je pak nostalgie. Věci už nejsou, co bývaly, prý se zhoršují: *politika zjalověla; Evropa ztratila vitalitu. Breviář je plný nářků zahalených v opar exaktního vědeckého poznání. Že je text spíše plodem rozčilení než erudované reflexe, dokládají i vnitřní rozpory (politici byli vždycky stejní). O dějinách Vondruška mluví jako o pravidelně uspořádaném mechanismu: historie má své zákony a neúprosnou logiku. Sám tyto zákony zná, a může tedy i predikovat a varovat. Problém je, že představa zákonitého vývoje je zaprvé ideologická, zadruhé vyplývá z nepochopení znakové povahy kultury – plete si prožitky s jejich reprezentacemi. Když pak dojde na budování narativu pomocí těchto matematických modelů, dopadá to takto: Změnu přístupu k toleranci přineslo křesťanství. Uznávám, že podobné tvrzení má charakter hypotézy, protože se těžko dají najít statistická či jiná data, jimiž by se dalo kvantifikovat. Jenže v historii, pokud chcete analyzovat ideologii a duchovní hodnoty, musí každý autor do svých tezí vnášet subjektivní pohled. Já to se znalostí pramenů a souvislostí tak vidím. To jen na vysvětlenou těm, kteří se mnou nebudou souhlasit. Předstírání objektivitě škobrtá a rovnováhu hledá v akrobacii alibismu.*

Skrytý rasismus, otevřený machismus Rekonstruuje stručně Vondruškův rozporuplný světonázor: *Dříve* byli prý Evropané pracovitými a šťastnými realisty. Církev ale omezovala svobodu slova a teprve protestanti byli veřejné diskusi otevřenější, což mělo nějak svědčit rozvoji kapitalismu. Zároveň ale reformace znamená začátek rozkladu *tradičních hodnot*, k nimž se Vondruška neustále obrací jako k vrcholnému imperativu. Na náboženskou reformu měla navázat *reforma sociální*, a právě ta *devastovala tradiční vazby*, jež se prý ctily déle v zemích katolických než v těch protestantských. Když se to tedy hodí, stává se katolictví z utlačitele strážcem pořádků. Současnou Evropu hodnotí Vondruška negativně, politici totiž nerespektují ani tradice, ani jim protichůdné osvícenské ideály a nastolují totalitní fundamentalismus falešné demokracie a politické korektnosti. Na druhou stranu prý ale osvícenství a ateismus přivedly civilizaci k honbě za ziskem, pokrokem, přemrštěnými lidskými právy a svobodami. Svobodu podnikatelskou přitom Vondruška s ohledem na vlastní řemeslo hájí proti regulacím a sociálnímu státu. Věřící prý i v demokracii a toleranci, politiku

by ale dělal věcně, rozumně a silou, bez zbytečných řečí: ... z *mechanismů moci a vlády* (...) se vytrácí přirozenost, elementární přírodní pudy, a nahrazují se ideologií, demagogií a naivitou. Vondruška zkrátka neváhá vršit silné teze bez hlubšího kritického rozboru, ačkoli sám volá po nutnosti diskuse a poctivé argumentace. Zatímco současná historiografie detailně přehodnocuje velké příběhy o vývoji lidstva, on si náhodné zlomky starých schémat vybírá k zaobalení útočných výkřiků. Zvláště těžce mu na srdci leží *genderová filozofie*. Ženy totiž nejsou osoby jemu rovné – ctí je jen proto, že jsou *slabším pohlavím, které je třeba ochraňovat*. (...) *Přirozená reprodukce rodu je základním biologickým zákonem světa. Respektovat tento zákon je povinností každého jedince, který myslí na budoucnost své země. Muži mají válčit a ženy rodit. Heterosexuální jedinci nesou na svých bedrech odpovědnost za budoucnost rodu*. (...) *Jejich vztah má proto jinou (a podle přírody vyšší) kvalitu*. Pozoruhodné spojení neodarwinismu a vlastenectví vede také k arogantnímu postoji vůči cizincům (ostatně mnozí homosexuálové nám sem prý *přijíždějí ze zahraničí*). V témž duchu je naznačena paralela českého stavovského povstání s Majdanem – převrat prý nevyvolala *naše česká šlechta*, ale *zase Němci*. Cizinci mu nevadí, jsou-li pod kontrolou a *civilizovaní*, zároveň chce nicméně *v Egyptě potkávat Egyptany a u nás Čechy*. Pomoc druhému musí stát vždy až na druhém místě, nejdřív se totiž *národ* musí postarat sám o sebe. Nesmyslných a směšných tvrzení o dějinách a současnosti jsou spousty a není na tom nic zvláštního. Jenže Vondruška se prezentuje nejen jako prostý český chlap s jasným (šovinistickým) názorem na svět, ale především jako vědec, který podklady pro své šílené výroky objevil „v pramenech“. Falešná aura badatele a znalce dějin je úspěšná. Svůj *Breviář* charakterizuje jako „literaturu faktu“ a jako taková je kniha i přijímána. Selhávají totiž některé kontrolní mechanismy: není divu, že jeho knihy patří mezi nejpůjčovanější tituly, když například anotace *Breviáře* na webu Městské knihovny v Praze, jež vlastní čtyřicet tři exemplářů, sděluje následující: *Kniha, podložená hlubokou znalostí vývoje lidských dějin, přesvědčivě a na faktech dokazuje, že současná cesta evropské společnosti opakuje chyby našich předků. Přesnější název Ideologie v době uprchlické krize autor pro jeho bulvární nádech zavrhl, snaží se o objektivitu a maximální míru serióznosti. Historik apeluje na zdravý úsudek a pochopení, že podle prověřených zkušeností se můžeme vyvarovat stejných a mnohdy fatálních chyb minulosti. V historické analýze, doplněné o velmi trefné a vtipné citáty, se čtenář může spolu s autorem zamyslet nad otázkou korupce, slibů politiků i migrační krize*. Veřejná instituce čtenářům orientaci neusnadňuje. Tato kniha není historickou analýzou, jen bulvární agitkou. Vondruška rád zdůrazňuje, že historik musí mít od hodnocených událostí odstup. Sám se ale vyjadřuje k současnosti, od níž žádný odstup nemá. Když pak dojde na dějiny, většinou jen účelově kombinuje předsudky a klišé. Domnívat se, že historické zkušenosti a „fakta“ mohou být přímým zdrojem poučení pro současnou politiku, je naivní a nekritické. Smysl nesou jen v zapojení do teorie. Kdo se jí ve jménu selského rozumu zříká, nepracuje s prameny poctivě a klame.